

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Οι τυπογραφικοί όροι επινοήθηκαν από πρακτικούς ανθρώπους με λίγες θεωρητικές γνώσεις. Έτσι, πολλές φορές δεν γνωρίζουμε την πηγή των όρων αυτών (π.χ. του όρου *serif*, που αποδίδεται ως ακρεμόνας, πατούρα, πέλμα, πάτημα, ακρότυπο κ.ά.) ή, και αν την γνωρίζουμε, αδυνατούμε να αντιληφθούμε την εξέλιξή τους (π.χ. του όρου *punch*). Υπάρχει η διάθεση να εισαγάγει κανείς νέες και ακριβείς αποδόσεις, όμως η τρισδιάστατη μορφή του στοιχείου έχει πλέον αντικατασταθεί από την δυσδιάστατη απόδοσή του με εικονοστοιχεία (*pixels*). Πολλοί όροι επέζησαν και αυτούς που συναντήσαμε συχνά κατά την μετάφραση των *Πρακτικών* τους αποδίδουμε στα ελληνικά με τις ανάλογες πάντοτε επιφυλάξεις.

Ascender vs descender Ανιούσα/κατιούσα (κοντυλιά). Το ανιόν ή κατιόν τμήμα πεζού στοιχείου, το οποίο ξεπερνά την κορυφογραμμή ή την βάση των πεζών λατινικών χαρακτήρων που έχουν το ύψος του γράμματος *x*.

Base Line Η νοητή γραμμή βάσης, κατώτατο όριο κεφαλαίων ή πεζών στοιχείων χωρίς κατιούσες.

Bit (Binary Digit) Δυαδικό ψηφίο, η βασική μονάδα (1 ή 0) του συστήματος δυαδικού κώδικα.

Bitmap Η ψηφιακή απεικόνιση, σχηματισμένη από ορθογώνιο σύνολο εικονοψηφίδων.

Cap-height Το οριακό ύψος κεφαλαίων, μεταξύ της νοητής κορυφογραμμής των κεφαλαίων και της γραμμής βάσης.

Character Ο χαρακτήρας, γράμμα, αριθμητικό, σημείο στίξης ή άλλο εκτυπώσιμο στοιχείο γραμματοσειράς.

Cursive (λατ., *cursivus*) Ρέουσα (θέουσα), επισευρμένη γραφή χειρός.

Descender βλ. *ascender*.

Ductus Ο γραφικός χαρακτήρας, το είδος ή το ύψος γραφής χειρός.

em- Το τετράγωνο *m*. Οι μη εκτυπώσιμες διαστάσεις του στοιχείου, οριζόμενες από το ύψος της εκάστοτε γραμματοσειράς. Παλαιότερα, το τετράγωνο με τις διαστάσεις που κατελάμβανε το κεφαλαίο *M* μιας γραμματοσειράς.

Face Παραδοσιακά, η αποτυπώσιμη όψη ή επιφάνεια του ανάγλυφου χαρακτήρα στην κορυφή της μεταλλικής ατράκτου τυπογραφικού στοιχείου. Γενικά, το απεικονίσιμο τυπογραφικό στοιχείο.

Font (επίσης Fount) (λατ. *fonte* < *funditus* < *fundere*) Η γραμματοσειρά, το σύνολο πεζών και κεφαλαίων γραμμάτων, αριθμητικών, σημείων στίξης και στοιχείων άλλων συμβόλων ενιαίου σχεδιασμού, που αποτελούν πλήρη γραμματοσειρά ενός μεγέθους. Τα πλαγιασμένα ή επικλινή στοιχεία θεωρούνται μέρος της, αλλά αναφέρονται ως διαφορετική γραμματοσειρά.

Glyph Η γλύφος. Νεολογισμός, ο οποίος αναφέρεται στον σχεδιασμό ενός χαρακτήρα μαζί με τα διακριτικά του (πνεύματα, τόνους κ.λπ.), ώστε να καταλαμβάνει μόνο μια θέση στον ψηφιακό πίνακα στοιχείων.

Hairline Ο μίσχος, η ισχνότατη κοντυλιά στοιχείου.

Inclined βλ. *Oblique* και *Italic*.

Incunabula (λατ. *cunae*) Τα αρχέτυπα, οι πρώιμες έντυπες εκδόσεις, μέχρι τέλους του 15ου αιώνα.

Italic (ιταλικά) Ο επικλινής σχεδιασμός στοιχείων, που πρώτος εισήγαγε ο Αλδος Μανούτιος με πρότυπο αναγεννησιακές γραφές της Ιταλίας. Αργότερα υιοθετήθηκε ως συμπλήρωμα κάθε όρθιας γραμματοσειράς.

Kerning Η αρμονική ρύθμιση διαδοχής, εναρμόνιση γειτνίασης χαρακτήρων. Στην ηλεκτρονική τυπογραφική σχεδίαση προϋποθέτει την τοποθέτηση εκατοντάδων ζευγών χαρακτήρων στην καλύτερη δυνατή διαστολή, διάθρωση.

Keyboard/Keyboarding Το πληκτρολόγιο. Η διάταξη χαρακτήρων των διαφόρων πληκτρολογίων διαφέρει κατά χώρες, κατά την μηχανική λειτουργικότητα ή κατά την εργονομική χρήση των πλήκτρων.

Ligature (λατ. *ligatura, ligare*). Το σύμπλεγμα, οι συντομογραφίες, οι βραχυγραφικές ενώσεις δύο ή περισσότερων γραμμάτων.

Oblique ή Inclined Το πλαγιασμένο όρθιο στοιχείο κατά $\pm 12^\circ$.

Point size Η στιγμή, ελάχιστη μονάδα τυπογραφικής μέτρησης, που αντιπροσωπεύει 0,376 mm. 12 στιγμές = 1 τετράγωνο. Στις Αγγλοσαξωνικές χώρες, 1 ίντσα = 76 στιγμές.

Punch(-eon) (λατ. *pungere*) Το πατρότυπο. Μια παραλληλεπίπεδη χαλύβδινη ράβδος, στην μια άκρη της οποίας χάραζαν το ανάγλυφο αντίστροφο σχήμα ενός γράμματος, πριν την σκληρύνουν (βαφή) και δημιουργήσουν την εσώγλυφη χάλκινη μήτρα για την πολλαπλή αναπαραγωγή μολύβδινων τυπογραφικών στοιχείων (βλ. την εικονογράφηση στην απέναντι σελίδα).

Roman Αυθαίρετος τυπογραφικός όρος που αναφέρεται στα όρθια ανισόπαχα ρωμαϊκά (για διαφοροποίηση από αυτά του γοτθικού σχεδιασμού και τα ιταλικά) στοιχεία λατινικού αλφαβήτου, συνήθως με ακρεμόνες.

Serif Ο ακρεμόνας, η πατούρα, το πέλμα ή το ακρότυπο. Διακοσμητική κατάληξη των άκρων των γραμματοκορμών ενός τυπογραφικού στοιχείου.

Sort Τα μεταλλικά τυπογραφικά στοιχεία, χαρακτήρες.

Stem Ο γραμματοκορμός, η βασική κοντυλιά κάθε στοιχείου.

Typeface Η γραμματοσειρά, όπως οι Times Roman, Palatino, GFS Didot, κ.ά.

Type height Τό ύψος του μεταλικού παραλληλεπίπεδου, όπου βασίζεται το ανάγλυφο στοιχείο. Στις Αγγλοσαξωνικές χώρες είναι 0,918in και 0,928in στην Γαλλία.

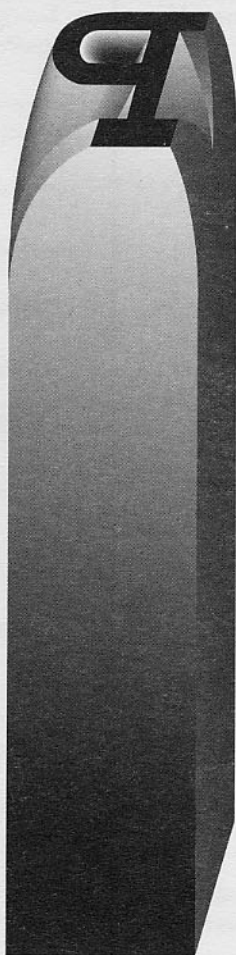
Type size Το μέγεθος του στοιχείου. Όπως είδαμε και στα άρθρα των J. Lane και J. Bowman, το μέγεθος των στοιχείων είχε ποικίλες ονομασίες από χώρα σε χώρα. Τον 20ό αιώνα καθιερώθηκε η μέτρησή του σε στιγμές.

Type Style Η ομαδοποίηση λατινικών σχεδιαστικών ρυθμών αλφαβήτων, όπως ο γοτθικός, ο ρωμαϊκός —που υποδιαιρείται στον πρώιμο (old style), μεταβατικό (transitional) και modern—, ο ιταλικός (italic), ο καλλιγραφικός (script), ο αιγυπτιακός (egyptian), ο ισοπαχής χωρίς ακρεμόνες (sans serif) και ο διαφημιστικός (display).

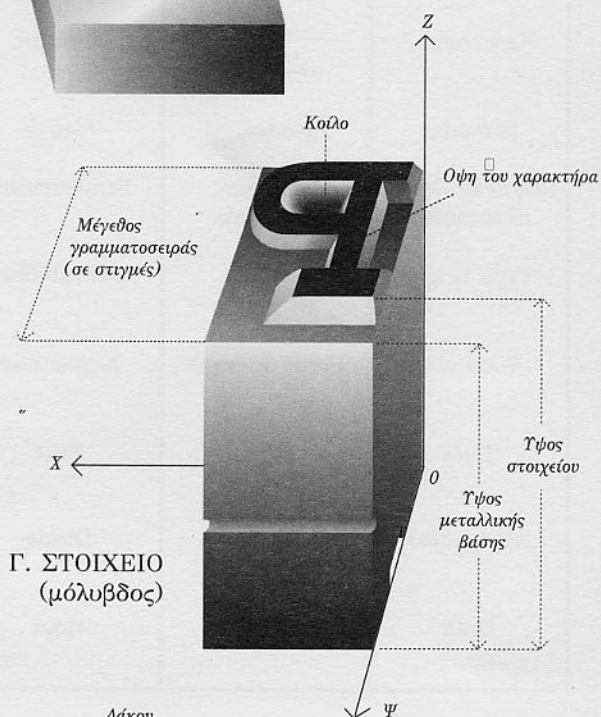
x-height Το ύψος χαρακτήρα, η απόσταση από την γραμμή βάσης μέχρι την κορυφή του πεζού λατινικού x.

ΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ

Α. ΠΑΤΡΟΤΥΠΟ (χάλυβας)

Β. ΜΗΤΡΑ (χαλκός)

Γ. ΣΤΟΙΧΕΙΟ (μόλυβδος)

Αγγλικά	Γαλλικά	Γερμανικά	Ιταλικά	Ελληνικά
Type (character, sort)	Caractère	Letter	Caratteri	Στοιχείο, χαρακτήρας
Punch, puncheon or Patrix	Poinçon	Punzen	Punzóni	Πατρότυπο, αρσενική μήτρα
(Type) Face	Œil	Schriftbild	Occhio	Οφθαλμός
Face height	Hauteur d' Œil	Schriftbildhöhe		Υψος οφθαλμού
Bevel	Talus			Πρανές
Counter punch	Contre-poinçon	Konterpunzen		Κοίλο
Groove	Gouttière	Anguss		Αυλάκι
Nick (notch)	Cran (crénage)	Signatur	Tacca	Εγκοπή
Shoulder	Epaulement	Fleisch	Spala	Ωμος
Height of Shank, of shoulder	Hauteur de moule	Schulterhöhe	Fusto	Υψος ώμου
Type height	Hauteur en papier	Schrifthöhe	Altezza	Υψος στοιχείου ή χαρακτήρα
Body size	Force de corps	Kegelstärke	Forza del corpo	Μέγεθος στοιχείου
Foot	Pied	Fuss	Piede del blocchetto	Πέλμα, βάση
Set (width)	Chasse (cadrature)	Dicke	Avvichiamento	Πλάτος
Head	Tête	Kopf	Tèsta	Κεφαλή

Ο παραπάνω Πίνακας περιέχει αντιστοιχίες όρων για διάφορα τμήματα ενός τριδιάστατου τυπογραφικού στοιχείου. Σημειώνουμε ότι τόσο το λεξικό *Webster's*, όσο και το *The Oxford English Dictionary* αναφέρουν τους όρους *puncheon* και *patrix* ως ισοδύναμους, ενώ το *The Oxford-Duden Illustrated Dictionary* χρησιμοποιεί, επιπλέον, τον όρο *patrizie* για τα γερμανικά. Στην ελληνική γλώσσα ο όρος συχνά αποδίδεται με το οξύμορο «αρσενική μήτρα». Εδώ προτείνουμε την καθιέρωση της αποδόσεως του όρου «πατρότυπο», προσπαθώντας να μεταφέρουμε το ζεύγος *matrix-patrix* στα ελληνικά ως μήτρα-πατρότυπο [βλ. Μιχάλης Σ. Μακράκης, «Το πατρότυπο», *Παλίμψηστον* 12 (1996), σελ. 289].